

תנאים למזכ"ל האו"ם הבא

25.10.2026 | ד"ר עדי שורץ written by

עיקרי הדברים

- הליך בחירת מזכ"ל האו"ם הבא מעניק לישראל ולידידותיה הזדמנות לדרוש התחייבויות לשינוי עוד בטרם ייכנס לתפקיד. אין להסתפק בניסיון לזהות את המועמד הפחות עוין.
- המזכ"ל אינו יכול לבטל לבדו החלטות של המדינות החברות, אך בידיו השפעה ניכרת על מינויים, דיווחים, הצעות תקציב, מנגנוני פיקוח וסדר היום של הארגון.
- ישראל צריכה לגבש עם ארצות הברית ושותפות נוספות מסמך דרישות משותף ולהעביר לכל מועמד שאלון אחיד. התשובות צריכות לכלול צעדים מעשיים, לוחות זמנים ומנגנוני מעקב.
- הדרישות המרכזיות צריכות לכלול פעולה לסיום תפקידה של אונר"א, תמיכה בביטול סעיף 7 במועצת זכויות האדם, בחינה של המנגנונים הקבועים המוקדשים לעניין הפלסטיני, והחלת כללי מקצועיות ואי-משוא פנים על מינויים וחקירות.
- יש לדרוש בדיקה עצמאית ומתמשכת של עובדים, הפסקת שיתוף פעולה עם גורמים הקשורים לטרור ולהסתה, וסקיפות תקציבית ותפעולית.
- יש לבחון את המזכ"ל הבא לפי התחייבויותיו וביצועיו. תמיכה מדינית והחלטות מימון צריכות להביא בחשבון התקדמות ממשית בצמצום האפליה ובהבטחת הנייטרליות של הארגון.

מבוא

בחירת מזכ"ל האו"ם הבא היא הזדמנות להשפיע על התנהלות הארגון לפני כניסתו של בעל התפקיד החדש. בשלב זה המועמדים זקוקים לתמיכת המדינות, ונכונותם להציג התחייבויות ולהיענות לדרישות עשויה להיות רבה יותר מאשר לאחר המינוי. ישראל צריכה לנצל את חלון ההזדמנויות הזה ולפעול עם ידידותיה להצבת תנאים מהותיים לתמיכה במועמדים.

נקודת המוצא צריכה להיות דרישה ליחס שוויוני ולניהול מקצועי. אין צורך לדרוש מהמזכ"ל הבא לאמץ את עמדותיה המדיניות של ישראל. יש לדרוש ממנו להתנגד לאפליה מוסדית, להבטיח את אמינותם של מנגנוני הארגון ולמנוע שימוש במשאביו ובלגיטימציה שלו לקידום פעילות פוליטית מפלה או לסיוע לגורמים הקשורים לטרור.

הבטחות כלליות להגיונות אינן מספיקות. כל מועמד צריך להסביר בכתב אילו צעדים ינקוט, מה יעשה במסגרת סמכותו, אילו שינויים יקדם בפני המדינות החברות וכיצד ידווח על התקדמותו. כך ניתן יהיה לבחון את המועמדים על בסיס משותף וליצור אמת מידה להערכת תפקודם לאחר

השפעת המזכ"ל וגבולות סמכותו

מזכ"ל האו"ם פועל בתוך מערכת שבה סמכויות רבות נתונות למדינות החברות ולגופים שהן מקימות. הוא אינו יכול לבטל לבדו את המנדט של אונר"א, להסיר סעיף מסדר היום של מועצת זכויות האדם או לסגור כל ועדה שהוקמה בהחלטה בין-ממשלתית.

עם זאת, מגבלות הסמכות אינן פוטרות את המזכ"ל מאחריות. בידי השפעה על מינויים המצויים בסמכותו, על עבודת המזכירות, ניסוח דו"חות, הצעות תקציב, בדיקות פנימיות ומסרים פומביים של האו"ם. הוא יכול להציף כשלים, להמליץ על ביטול מנגנונים או שינויים, לדרוש שקיפות ולהתייצב בפומבי נגד הסדרים מפלים. לעמדתו יש משקל גם כאשר ההחלטה הסופית מצויה בידי גוף אחר.

כהונתו של המזכ"ל היוצא, אנטוניו גוטרש, המחישה את חשיבות מעמד המזכ"ל. הוא אמנם לא יצר את המנגנונים הקבועים המפלים את ישראל, אך התנהלותו המחישה את יכולתו להעניק להם לגיטימציה.

ההתחייבויות שיש לדרוש מהמועמדים

1. סיום תפקידה של אונר"א. יש לדרוש התחייבות לתמיכה בסיום תפקידה של הסוכנות, תחילה ברצועת עזה. על המועמדים לפרט אילו צעדים יקדמו במסגרת סמכותם ואילו המלצות יביאו בפני המדינות החברות.

2. התנגדות לאפליה הקבועה במועצת זכויות האדם. יש לדרוש תמיכה פומבית בביטול סעיף 7, המייחד לישראל סעיף קבוע בסדר יומה של המועצה. אף שההחלטה אינה נתונה בידי המזכ"ל, עליו להבהיר כי הסדר המפלה מדינה אחת באופן קבוע אינו עולה בקנה אחד עם עקרון היחס השוויוני למדינות החברות.

3. בחינה מחודשת של המנגנונים הקבועים המוקדשים לעניין הפלסטיני. יש לדרוש בדיקה שקופה של המנדטים, התקציבים, כוח האדם והתוצרים של הוועדות, היחידות ותוכניות ההסברה העוסקות בנושא. הבדיקה צריכה להוביל להמלצות מפורשות על ביטול, איחוד או הגבלת משך הפעילות של מנגנונים שתפקידיהם חופפים, שעוסקים בקידום פוליטי או שמנציחים יחס מפלה לישראל. על המזכ"ל לפעול בתחומי אחריותו ולהציג למדינות החברות המלצות בנוגע למנגנונים שבסמכותן.

4. מקצועיות ואי-משוא פנים במינויים. יש לדרוש כללים מחייבים לבחינת ניגודי עניינים, קשרים ארגוניים והתבטאויות קודמות של מועמדים לתפקידי שליחים, חוקרים ובעלי תפקידים בכירים. פעילות חרם, התבטאויות המעידות על הכרעה מוקדמת בסוגיות שבמנדט וקשרים שלא נחשפו צריכים להיבחן לפני המינוי, ולהביא לפסילה כאשר הם פוגעים ביכולת למלא את התפקיד ללא משוא פנים. המזכ"ל צריך להחיל כללים אלה

על המינויים שבסמכותו ולפעול לאימוצם גם בגופים אחרים.

5. הגבלת מנגנוני חקירה. ועדות חקירה ומנגנוני בדיקה צריכים לפעול לפי מנדט מוגדר, תקופת פעילות קצובה, תקציב שקוף ואמות מידה ראייתיות אחידות. יש לדרוש מהמזכ"ל להתנגד למנגנונים המופנים ללא הגבלת זמן כלפי מדינה אחת, ולתמוך בבחינה תקופתית של נחיצותם ושל תפקודם.

6. מניעת קשרים לטרור ולהסתה. יש לדרוש בדיקות עצמאיות ומתמשכות של עובדים, קבלנים ושותפים לביצוע, והפסקת שיתוף פעולה עם גורמים הקשורים לחמאס, לג'יהאד האיסלאמי, להסתה או לאלימות פוליטית. כאשר מתברר שעובדי או"ם סייעו לטרור, הפיצו אנטישמיות או הסתירו מידע רלוונטי, נדרשים צעדים משמעותיים עד כדי פיטורים, לפי כללי ההעסקה וההליך התקין, ודיווח פומבי על הממצאים והטיפול בהם.

7. שקיפות תקציבית ותפעולית. יש לדרוש פרסום שנתי נגיש של תקציבים, מצבת כוח אדם, התקשרויות ומקורות מימון של מנגנונים הממוקדים במדינות מסוימות. לצד הנתונים יש לפרסם את הצעדים שננקטו לתיקון כפילויות, חריגות ושימוש במשאבי הארגון לקידום פוליטי מפלה.

8. אמות מידה שוויוניות ודיווח על ביצוע. על המזכ"ל להתחייב להחלת אמות מידה עקביות של דיווח, חקירה וגינוי כלפי ישראל וכלפי מדינות אחרות במצבים בני השוואה. יש לדרוש ממנו לפרסם מדי שנה דין וחשבון על מימוש התחייבויותיו, ובכלל זה צעדים שהושלמו, חסמים שהתגלו והחלטות שהועברו להכרעת המדינות החברות.

המלצות למדיניות ישראל

ראשית, על משרד החוץ לגבש מסמך דרישות מתואם עם ארצות הברית ולפעול לצירוף מדינות נוספות. לארצות הברית תפקיד מרכזי בהליך הבחירה מכוח חברותה הקבועה במועצת הביטחון וזכות הווטו שלה. תיאום עמה חיוני להפיכת הדרישות הישראליות לשיקול ממשי בבחירת המזכ"ל.

שנית, יש להעביר לכל המועמדים שאלון אחיד ולבקש תשובות כתובות לפני גיבוש עמדת התמיכה בהם. השאלות צריכות לחייב הבחנה בין צעדים שהמועמד יוכל לבצע בעצמו לבין שינויים שיקדם מול המדינות החברות. בכל תחום יש לבקש לוח זמנים וצעדים מוגדרים לשנת הכהונה הראשונה.

שלישית, יש לפעול מול מדינות נוספות התומכות בשקיפות, בפיקוח תקציבי ובמניעת סיוע לטרור. תמיכה של כמה ממשלות תרחיב את הבסיס המדיני לדרישות ותגדיל את הסיכוי שהן יוסיפו לעמוד על סדר היום לאחר הבחירה.

רביעית, יש לקבוע מראש מנגנון מעקב אחר מימוש ההתחייבויות. משרד החוץ, בתיאום עם השותפות למהלך, צריך לבחון את התקדמות המזכ"ל ולגבש תגובות לעיכובים או להפרת התחייבויות. על המדינות להבהיר כי ביצועיו יובאו בחשבון בהחלטותיהן על שיתוף פעולה מדיני

ועל מימון הגופים הרלוונטיים, בהתאם לסמכויותיהן ולהתחייבויותיהן.

סיכום

גם מזכ"ל שיתחייב לשינוי יפעל בארגון שבו למדינות ולגופים רבים יש עניין בשימור המנגנונים הקיימים. אין להניח שיוכל לבטל לבדו את האפליה נגד ישראל, ואין למדוד את הצלחת המהלך רק לפי קבלת כל הדרישות.

עם זאת, הליך הבחירה מאפשר לישראל ולידידותיה לדרוש תשובות לפני המינוי, לקבוע אמות מידה ברורות ולהצמיד להתחייבויות מנגנון מעקב והשלכות מדיניות ותקציביות. ישראל צריכה לפעול כעת כדי שהמזכ"ל הבא יידע מה נדרש ממנו וכיצד תיבחן התנהלותו.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.